

LLAJTANCHEJNINTINPAJ QHELQESQA TUKUY RUNAJPA ATIYNINKUTA SUT'INCHASPA

[Preamble]

Kaytaqa jatun tantakuypi, tukuynin llajtasmanda ujllachasqa runa qhelqerqanku, imakunachus kay pachapi atiyninghej kasqanta yachananchejpaj. Kay qhelqesqanku qhalichakurqa iskay chunka ujniyoj p'unchayllaña kasajtin waranqa jisq'on pachaj tawa chunka pusajniyoj wata tukukunanpaj.

Manaraj runaj atiyin imachus kasqanta rimayta qallarisasparaj, qhepallanpi qhelqesunchej imakunatachus runa masikuna qhatinanku kasqanta, tukuynejpi allin kay kawsayllapuni kananpaj.

Munaspa tukuypaj walej kawsay kananpaj.

Munaspa tukuy ujllachasqallapuni kawsakunankuta.

Munaspa qheshpi kay tukuypaj kananta.

Munaspa tukuypaj khuskamanta uj munaylla junt'akunanta.

Munaspa tukuy mana ujniyoj, uj llajtayojllapis kankuman jina, ayñillapipuni yanaparikuspa kawsakunankuta.

Munaspa cheqan kay tukuynejpi kananta, ama kawsaqe masikuna millay pejtuspi rikhurinankupajtaj, kay jinata riman, runaj allin kayninpaj atiyininkunaqa.

Ñawpaj kay rimay (1)

Tukuy kay pachaman paqarimujkuna libres nasekuntu tukuypunitaj kikin obligacionesniycjllataj, jinakamalla honorniyojtaj atiyiniyojtaj, chantaqa razonwantaj concienciawantaj dotasqa kasqankurayku, kawsaqe masipura jina, tukuy uj munakuyllapi kawsakunanku tian.

Iskay kay rimay (2)

Kay pachapi kaj chhika, tukuy mana ujniyojpata atiyininku tian kay Declaracionespi qhaparikusqanman; yana qarayojpis, yuraj qarayojpis, puka kunkapis kachun chayri warmipis qharipis kachun, qheshwa simiyojpis, aymara simiyojpis, yuraj paralyiniyojpis, mayqen religionllamantapis kayta atin, chayri mayqen politica yuyayllapipis atisqa kayta atinman chayri waj laya runa qollumanpis. Kayta atin maynejllamantapis ima rijch'aj llawartapis sirk'asninpi apaykachaspa, qhapaj kachun, wajcha kachun, mana chijllasqachu kanan tian.

Chantapis, ima rijch'aj politica qotumanchus uj runa atisqa kasqanraykupis, chay jawaqa mana qhawapayasqachu kanqa, jina uj qhapaj llajtamanta kachun, pay kikiillanmantataj purikuj llajtayoj kachun, mana kay rimaykunamanta chijllasqachu pillapis kanqa.

Kinsa kay rimay (3)

Pillapis kay kawsayman atiyniyoj, mana ujllapatachu; tukuy runaspata atiyinin tian qheshpisqataj, mana walej paypaj kaymantataj karuncharikuspa puririyta, sumj kawsaypi kananpaj jina.

Tawa kay rimay (4)

Mana pipis upaj kamachisqallanmanchu watasqa kanan tian munarisqallantapuni qhatisha, mana pipis esclavitud nisqaman sujituchu kanqa nitaj servidumbreman.

Phishqa kay rimay (5)

Mana pipis mayqen laya muchuykunaman nitaj llakiykunaman ñak'arinanpaj jina tanqasqachu kanqa, mana pitapis usuchinqankuchu chayri k'umuykachachinqankuchu sua alqota jinaqa.

Sojta kay rimay (6)

Tukuy kaj chhika atiyniyoj, may cheqanejllapipis, chay atiyinin sumaj qhawarisqataj maynejllapipis yupaychasqataj kananpaj.

Qanchis kay rimay (7)

Mayqen runa masillapis leypa ñawpaqenpi kikin derechosniyojllapuni, chayraykutaj tukuy khuskamanta atinku kay kamachisqa leyespi atikuyta, kay leyes mana allin kajmanta jark'arinanpaj. Tukuy atiyniyoj kanku kikin amaprollamantaj pillapis mana kay declaracionesta uyarispa, munasqanman jina apaykachayta munanman chayqa, munankumantaj chayqa wajchakunata qhapajkunamanta, llank'ajkunata atiyniyoj qolqesapakunamanta, ñawiyojkuna mana ñawiyojkunamanta t'aqarayta, pillapis munaspa, kay Declaracionesta mana uyarispa, munasqanman jina apaykachariyta.

Pusaj kay rimay (8)

Pillapis atiyniyoj justiciata purichijkuna ñawpaqenkupi rimarinanpaj, ima juchapipis pejtusqa rikhurinman chayqa; jinamanta amparasqa llajta masisininwan khuska sumaj kawsaypi tiakunanpaj, kamachisqa leyes rimasqanman jina.

Jisq'on kay rimay (9)

Mana pipis mana kajllamanta presuchasqa kanqachu, nitaj wisq'asqa manataj llajtanmanta wajnejman qharqorparisqa.

Chunka kay rimay (10)

Pillapis atin, mashkha ukhu qayllankupipis kachun tukuy justiciawan rimasqanta uyarichikuyta, chijillasqa leyespi yachayniyoj kajkuna cheqan justiciata ruanankupaj; imachus derechusnin obligacionesnintaj sut'inchakunanpaj, chayri imatachus tumpasasqankuta unanchanankupaj, ley penal rimasqanman jinalla.

Chunka ujniyoj kay rimay (11)

Mayqen juchawan atiykusqa runallapis, manaraj juchayojpuni kasqanta yachakusapa, maynejllapipis atiyniyoj tukuy uyarinankupaj jina tapuykachakunanpaj ima juchasninmantachus tumpasasqankumanta, tukuy laya garantiastataj waqaychapunanku tian, mana manchikuyniyojta tukuy ima cheqan kasqanta parlananpaj jina.

Mana pipis juchaman tanqasqachu kanqa, ruasqasninmanta, chayri ruanan kasajtin mana ruasqanmanta, mana chay ruasajtinpacha Derecho Nacional chayri Internacional rimasqanman jina jucha karqa chayqa, manataj juchan kasqanman jina asllawan llakiyta yapakunqachu.

Chunka iskayniyoj kay rimay (12)

Mana pipis kawsaynin ukhupi t'ojpisqachu kanqa, nitaj llawar masisnin ukhupi, manpunitaj wasinpi sat'ikusqankurayku abususta pillapis muchunanchu tian; chayri masisninwan jinapurasqanwan ichus honranta t'akariyta munasqankumanta. Tukuy laya runa atiyniyoj leyeswan qhawachikunapaj, chay mana kaj millay, runaj kawsakuyninpi chajrukuyta munasqankumanta jark'asqa kananpaj.

Chunka kinsayoj kaj rimay (13)

Pillapis atiyniyoj mana manchikuyniyoj mayllapipis purikunanpaj, kikillantaj wasichakuyta mayqen rijch'aj llajtallapipis.

Pillapis atin mayqen llajtallamantapis llojsipuyta, kikin llajtanmantapis kachun, munaspari llajtanmantaj kutimpuyta.

Chunka tawayoj kaj rimay (14)

Pitapis ayqeykachachisanku chayqa, tukuy runa kaj chhikajpata atiyin tian mayqen wasillamanpis wajyarichikunanpaj, kikin llajtanpipis kachun wajnejpipis, chay wasipi pakasqa karikunanpaj.

Kay tukuy nisqaqa manamin runa wañuchi runaspaj jinachu rimasqa kasan, manataj pipajchus ima juchanraykupis justicia ayqeykachachisan, nitaj imatachus Naciones Unidas allin kananpaj rimayninkuna contranpi juchachakujkunapajchu.

Chunka phishqayoj kaj rimay (15)

Pillapis atiyniyoj uj llajtata legitimun llajtanta jina rejsikapunanpaj.

Mana pitapis saqramanta kallpaykuspa llajtanta wajnojtachinankuchu tian, nillataj oponekunankuchu tian waj llajtata llajtanta jina rejsikapuyta munanqa chayqa.

Chunka sojtayoj kaj rimay (16)

Mana riparaspalla ima rijch'aj runa kasqanta nitaj ima laya religiontachus paypaj rejsikapusqanta, chayri ima llajtayojchus kasqanta, qharispis warmispis kallpañojña kaspaqa atiyniyoj kanku yananchakunankupaj, casamientomanta parlaspari khuskamanta kikin derechosniyojllataj kanqanku, tantallapuni kawsakusaspapis, t'aqakunqanku chaypis.

(missing)

Aylluqa llajtas paj sapin kaqanrayku, atiy nin tian yanapachikunan paj tukuy llajtayoj runakunawan Estadovan ima.

Chunka qanchisniyoj kaj rimay (17)

Pillapis atiy niyoj tukuy ima kapuyllamanpis, ujpallatapis kachun ashkhakunajpatapis.

Sajramantaqa mana pij kapuyninpis t'ojpisqa kanqachu.

Chunka pusajniyoj kaj rimay (18)

Pijpallatapis atiy nin tian yuyasqantawan concientantawan religionnintawan sut'inchananpajtaj qhatinanpajtaj; kay atiyqa khuskachan ima religionpis creenciapis waj jina religionmanpis creenciamanpis tukuykunanpaj, chantapis kay religion tawan creenciatawanqa mayllapipis qhapariyta atikusqanta, pipis yachananpaj chay yuyasqanwanpis, chay conciencia wanpis chay religionwanpis khuskallapuni purisqanta.

Chunka jisq'onniyoj kaj rimay (19)

Tukuy runakaj chhikajpata atiy nin tian yuyasqanta mayllapipis qhaparinanpaj, kay atiy kamachillantaj ama pipis rimarisqanrayku t'ojpisqa kananpaj, kamachillantajmin puriyta atisqanta tapuykachaspataj unancharispataj ujkuna waillasqankuta, chayri chay tukuy rimasqata maykamallapis ninrimanta ninri purichiya.

Iskay chunka kaj rimay (20)

Pillapis atiy niyoj runa masisninwan khuska tantakuypi kananpaj, paykunawantajri, sumaj kawsaypaj kanqa chayqa, ujllachakuyta.

Mana pipis kallparparisqachu kanqa, mayqen runa qollumantapis ujnin kaj kananpajqa.

Iskay chunka ujniyoj kaj rimay (21)

Mayqen llajtayojllapis atiy niyoj llajtanta cheqa yanninta puriysichinanpaj, pay kikin kamachispa chayri munayninmanta chijllasqa llajta masisninnejta.

Pillapis atiy niyoj, kikin derechosllawantaj, llajtanpa llajta kamachis qotuman yaykunanpaj.

Llajta masikunaj munayninkuqa, tukuynin aylluspata sapin kasqanrayku, chay munayqa mana imaynapa kallpasqachu nitaj jark'asqachu kanqa, llajta masikuna mana manchikuyniyojta, walej kasqallanta qhawaspataj apusninta chijllanankupaj, chay chijllasqa runa llajtanku ukhupi, leyes rimasqanman jina kamachinankupaj. Kay elecciones sutiyojqa, sapa llajta kamachista chijllarina mit'a chayamujtillan ruakunan tian.

Iskay chunka iskayniyoj kaj rimay (22)

Pillapis, llajta masisnin qotumanta ujnin kasqanrayku, atiy nin tial llajtanpi qhawaykachayta tukuy ima walej kananpaj jina, puriytataj yacharinankama imawanchus, imaynatachus, payllamantachus chayri waj laajtaswan yanapachikuspachus llajtan kawsasqanta, chaykunata unanchaspa, allin kayta ruaspataj tukuy imapi kikin llajta masi astawan astawan runayayta atinanpaj.

Iskay chunka kinsayoj kaj rimay (23)

Tukuy runaspata atiyin tian munasqanman jina llank'ananpaj, maynejllapipis llank'aspa kaswayninta mask'ananpaj, llank'aspallapunitaj kawsakuyman; chay llank'asqanmantatajri yupachikuyta, llank'ay patapitaj wasinpitaj runa jina kawsakuyta atinanpaj.

Ujkunawan khuska llank'ay patapi ruasqanmantaqa, pillapis a tiyniyoj kikin llank'asqanmatna, ujkuna jap'isqankuman jina kikillantataj yupachikunanpaj.

Mayqen llank'aj runallapis llank'asqanmanta walej sonqochasqa kanan tian, paytaj yawar masisnintaj p'unchaymanta p'unchay runayaspallapuni kawsakunankupaj jina.

Pillapis atiyinijoj, ima sajra kaymantapis jark'arikunanpaj, uj sindicatupi apuntachikuspa chay sindicatumanta ujnin kananpaj, chayri munaspa pay kikin uj sindicatuta rikhurichispa.

Iskay chunka tawayoj kay rimay (24)

Mana ujllachu, tukuy atiyinijoj kanku samarinkunankupaj samarikusaspataj munaynillanku ruasqa kunanpaj, ña ruanasninta junt'aykuspaqa pillapis atiyinijoj mana munanpaj, ruasqan patapi asllawan unayta llank'anallantapuni munanqanku chayqa. Watapi uj kuti samarikuy mit'a kanqapuni, chay samarikuy mit'amantapis llank'aj runa qolqeta jap'inapuri tian, samarikuy mit'atinta llank'anmanpis karqa jina.

Iskay chunka phishqayoj kaj rimay (25)

Pillapis atiyinijoj, allin kay kawsay patapi tiakuyta munananpaj llawar masisninwan khuska, mana imamanta usurispalla runa jina kawsakuyta atinanpaj, mana mikhunamanta, mana piachamanta nillataj jampichikuymanta; kikin atiyinijojllataj llajtanpa Seguro Social nisqawan yanapachikunanpaj, mana paypaj ima ruanapis kasqanraykuchus, onqorparisqanraykuchus, manaña llank'ananpaj jina qheparparikusqanraykuchus, imanta k'irikusqanraykuchus, warmi mana qosayoj qharichus mana warmiyoj qhepakusqankurayku, icha machuyarparisqanrayku chaychus mana paymentapuni kapuyninta runa jina kawsakunanjaj jina chinkachisqanraykuchus manaña llank'ayta atinqa chayqa.

Onqoj warmikunawan, wawataña uywasanku warmikunawan, tukuy wawaswan imaqa, atiyinijoj kanku may chhika sumaj qhawasqa kanankupaj, tukuy ima rijch'aj millay sajrakunamantataj jark'asqa kanankupaj. Wawaspis tukuy atiyinijoj kanku, k'ipa wawasnintin rejsisqa tatasnijoj wawasnintin, tukuypuni atiyinijoj kanku llajtanku ukhupi tiakujkunawan yanapachikunankupaj.

Iskay chunka sojtayoj kaj rimay (26)

Tukuy pata atiyin tian uj yachay wasipi kaspa runayanankama yachakunanpaj. Pillapis qhasilla, mana uj phatata mañarispalla yachachinanku leeytawan qhelqeytawan yupaytawan yachakunankukamallapis. Kay nisqataqa mana ujniyoj qhatinanku tian. Instrucción técnica y profesional castellani simipi sutiyojqa tukuy taripanankupaj jina kanan tian. Aswan yachaynijoj kayta munajkunapajqa jatun yachay wasispa punkusnin kicharisqa kanan tian.

Educación sutiyoj yannin tukuy runa masista, uj munakuyllapi ujllachasqa kawsakunankupaj jina, pusanantaj yanapanantaj tian p'unchaymanta p'unchay allinta runayanpaj. Educación nisqaqa yanapanan tian tukuy runa ujllachakunankupaj, mana pipis chijllaspalla may llajtayojchus runa masin kasqanta, ima religiontachus apasqanta chayri ima ayllumantachus kasqanta, jina kaspas tukuy uj llajtayojllapis kankuman jina uj munakuyllapi kawsakunankupaj Ujllachasqa Llajtaspa ruanasninta kallpachaspa, tukuy allin kayllapipuni tiakunankupaj.

Tataswan mamawwanqa aswan atiyiniyoj, ujkunamanta nisqa kanqanku, chijllanankupaj mayqen yachay wasillatapis wawasninku munayninkuman jina yachakunakupaj.

Iskay chunka qanchisniyoj kaj rimay (27)

Pillapis atiyiniyoj, kikin munayninmanta, khuskachakunanpaj pejtukunanpajtaj llajtanpa yachasqasninwan, yuyasqasninwan imachus llajtanpi k'acha kasqanwan ima, llajtanpata ujnin kaj kasqanraykuri atiyiniyojllataj, kawsaqe masisninwan khuska, llajtanmanta sumaj kayninta jap'ikuyta, p'unchaymanta p'unchay astawan astawan jatunyachiytataj.

Pillapis imata jinasqanmanta, ruasqanmanta, imata qhelqesqanmanta chayri parlaspa yuyayta qosqnanta kikin pay chay nisqata ruaj jina, ruasqasninmanta jinaqasmantapis tukuy atiyiniyoj qhawakapunapaj jayk'ajllapis poqoyninta pallananpaj.

Iskay chunka pusajniyoj kaj rimay (28)

Pillapis atiyiniyoj, kay Declaraciones ama nisqalla jina qhepaykukunanpaj, sayachiyta ima rijch'aj runa qotusllatapis kay Declaraciones tukuy runakunaj kawsayninta allinchananpajpuni.

Iskay chunka jisk'onniyoj kaj rimay (29)

Tukuy runa kaj chhika, comunidadmanta ujnin kasqanrayku, ashkha obligacionesniyoj comunidad ukhupi: runa masisnillanwan khuska kawsakuspa pillapis sumaj kayninta tariparqoytataj runayaytataj atisqanrayku.

Democraciayoj llajta ukhupiqas pillapis leyes rimasqallanman purinqa, waqaychanapaj runaj derechosnintam ama pejtus kananpaj, tukuy llajta masikuna cheqan yannillantapuni purisqankuraykutaj llajta masikunapaj mana walej kay chinkapunapaj.

Tukuy kay derechoastawan libertadestawanqa, mana imarayku pipis apaykachanqachu Ujllachasqa Llajtas rimasqanta wajninchayta munaspa.

Kinsa chunka raj rimay (30)

Mana mayqen kay Declaracionpi rimasqa kasqan unanchakunanchu tian yuyaspa Estadowan, ima qotullamanpis, chayri pillamanpis atiyta qosqanta, mayqen rimasqa derechosnillanpis mana yupasqa kananpajqa.